Lyytikkälä 2019

Sauna

Kunnostustyöt

Kuva 24.9.2018, arkeologisista tutkimuksista

Saunan kunnostustöitä aloiteltiin vuonna 2017. Silloin maanpintoja muotoiltiin ja sisä- sekä vesikattoa tuettiin puutolppien varaan. Hirsikehikkoa nostettiin koillisnurkalta väliaikaisten tukien varaan noin 20 cm. Perustuksia ja lattioita suojattiin routamatoilla ja suulakepuristetuilla polystyreenilevyillä. Vuonna 2018 ulkopuolen routasuojausta tehtäessä huomattiin maanalaisia rakenteita. Työ keskeytettiin arkeologisen tutkimuksen ajaksi. Lopuksi rakenteet suojattiin ja routaeristeet asennettiin. Kunnostustyöt jatkuivat vuonna 2019, jolloin hirsirunko vahvistettiin, saunan lattia eristettiin ja valettiin sekä pärekatto uusittiin. Lisäksi perustuskiveyksiä oikaistiin ja takaseinät suojalaudoitettiin.

Vuonna 2017 hirsiseiniä ”lastoitettiin” vahvoilla laudoilla, sillä osassa hirsistä oli vain pinta jäljellä.

Sisäkaton palkkien päät olivat lahonneet ja vajonneet seinärappaukseen. Palkit tuettiin parrujen varaan.

Sisäkaton tukemisen yhteydessä seinille tuleva kuorma pieneni, joten koilliskulman painunut hirsirunko oli helppo nostaa väliaikaisille tuille odottamaan korjausta.

Ennen nostamista seinän ja lattian raja oli kohtalaisen ehyt, eikä siinä näkynyt merkkejä painumisesta.

Seinän nostamisen jälkeen lattian ja seinän väliin jäi suuri rako. Saattaa olla, etteivät perustukset ole painuneet edellisen korjauksen jälkeen.

Koska oli pelättävissä, että pahoin vaurioitunut hirsirunko ei kestäisi enää pitkään sille tulevia kuormia, vesikatto tuettiin jo aikaisemmin tuettuun yläpohjaan.

Vuonna 2018 saunan ulkopuolelle asennettiin vaahtolasieristeet routasuojaksi. Sitä ennen arkeologi oli tutkinut, dokumentoinut ja suojannut maaperästä löytyneet vanhat rakenteet.

Tilanne syksyllä 2018

Maanalaiset rakenteitten sijainti rajoitti maanpinnan korkeutta. Seinän puurakenteet jäivät lähelle maata.

Tilanne syksyllä 2018

Pintavesien ohjautumista saatiin parannettua etupihalla.

Kohde jäi talvehtimaan tässä kunnossa…

Vuonna 2019 kodan lattiaa purettaessa betonin alta paljastui styrox-pakkausten pakkausmuovista tehty eristekerros. Kerroksen alla oli samankaltainen kiviladelma kuin rakennuksen ulkopuolelta aikaisemmin oli löytynyt. Ilmeisesti aikaisemmin kohteeseen varattuja lattiaeristeitä ei voitu käyttää, koska tällöin olisi menetetty kohteessa ollut kivilattia.

Tilanne tällä hetkellä routamattojen alla.

Saunan hirsiseiniä oli paikattu paksuilla rappauskerroksilla. Monin paikoin yli puolet hirrestä oli hävinnyt.

Jo ennen 1980 luvulla tehtyjä korjauksia, seiniä oli paikattu jopa tiilenpalasilla. Tämä fragmentti oli jätetty saunaan muistoksi.

Hirren kuoriosat sidottiin yhteen ruuvaamalla seiniin 32 x 100 laudat noin sadan millimetrin raolla.

Alun perin nämä etuseinän alimmat hirret oli tarkoitus säästää, mutta niistä ei kuitenkaan ollut jäljellä kuin ohut kuori.

Perustuskivet piti käännellä ja kiilata parempaan asentoon.

Etuseinän alle tuli uutta puuta koko matkalle.

Takaseinälle aseteltiin uusi puu alimmaisesi, jotta tukilaudoitukselle saatiin tukeva kiinnitys. Hirsien jatkos tehtiin tavanomaisella hammaslapaliitoksella.

Päätyseinän hirren sovitus käynnissä…

Yläpohja päätettiin tukea ullakolle tulevien palkkien varaan. Tukipalkit kannatettiin osittain tukilaudoituksen sisään jäävien pilastereiden varaan. Pilasterit tulivat seinän ulkopintaan, jotta saunan sisäpuolelle ei jää kannattimia näkyviin. Ullakolle asennettiin kaksi 90 x 200 liimapuupalkit rinnakkain molemmille puolille rakennusta. Sisäkaton orsiin porattiin reiät kierretankoja varten. Tankojen alapäähän tuli mutterit, joihin oli hitsattu leveä laatta. Tangot pujotettiin reikien läpi palkkien väliin. Liimapuupalkkien yläpuolelle pantiin poikittainen puu. Poikkipuussa on reikä kierretankoa varten. Kierretankoon pujotettiin aluslevy ja tanko kiristettiin mutterilla.

Sisäkaton orren kannatinpultti ja alapään laatta

Kierretangon yläpää, liimapuupalkkien ja pilasterin liitos

Pilastereiden alapäät pultattiin uuteen hirteen.

Palkistojen toiset päät tukeutuivat väliseinään ja veistopintaiseen följäriin.

Päädyn ja takaseinän tukilaudoitusten väleihin naulattiin 22 x 175 laudat. Laudat peittivät tukilautojen kiinnitysruuvit. Myös pilasterit ja laudoitukseen rajoittuvat hirsinurkat verhottiin laudoilla. Päätykolmion alkuperäinen panelointi asennettiin takaisin paikoilleen.

Karin päre ja puu Oy teki uuden pärekaton.

Kotaan tehtiin uusi sisäkatto. Koska hirsiseinien sisäpinnat ovat lähes korjauskelvottomat, kattopalkkien kannattaminen oli haasteellista. Ullakolla tehtiin vekselirakenteita ja osa palkkien päistä piti ulottaa ulkopinnan kovenna kuoren varaan. Katto jäi puupinnalle.

Vekseleitä ja palkkeja ullakolla….

Lämmöneristettä mahtui lattiaan vain 50 mm, sillä kiukaan edestä paljastui samantapainen kiviladelma kuin kodan puolella. Eristeenä käytettiin jo aikaisemmin kohteeseen hankittua suulakepuristettua polystyreenilevyä. Eristettä käytettiin lattian väliaikaisena routasuojana. Lattiaan tuli teräsverkko. Verkko ja reunateräkset kiinnitettiin täkkipulteilla uusittuihin hirsiin, jotta rakenteessa tapahtuvat kutistumiset jakautuisivat tasaisesti.

Rappaus irtosi ikkunan alapuolelta hirsityön yhteydessä.

Osa palasista onnistuttiin juottamaan takaisin paikoilleen ja puuttuvat osat rapattiin uudestaan.

Saunan ikkunan karmin alakappale lienee hävinnyt jo aikoinaan. Ikkunan alalle kasattujen laitojen välissä oli 25 pennin raha vuodelta 1941.

Ikkunan penkiksi pantiin polttamalla tummennettu lauta. Ikkunaa ei muuten kunnostettu.

Tarpeettomaksi käyneet följärit poistettiin ja rappaukset paikattiin.

1980-luvulla tehdyt lauteet ja muut kalusteet palautettiin paikoilleen.

Kodassa on ilmeisesti ollut kivistä tehty lattia. Näkyvissä on myös suurempia kiviä, jotka muistuttavat rakennuksen perustuksia. (Naapurin leskirouva muisteli, että kun sauna oli vielä heidän, siinä oli puiset ritilät kivien päällä.)

Tämän lyhyen selostuksen tarkoitus on helpottaa kohteesta otetuista valokuvista tehtävää tulkintaa.

Valokuvat ja niiden käyttöoikeus luovutetaan museolle, kohteen suunnittelijoille ja museon ylläpidosta vastaaville yhteisöille.

Matti Valkonen

restaurointimestari

Rakennus- ja restaurointiliike Lapiomies Oy